International Journal of Entrepreneurship & Management Inquiries (EMI)

Cilt (Volume): 2 Sayı (Number): 2 Yıl (Year): 2018

International Journal of Entrepreneurship & Management Inquiries (EMI)

Cilt (Volume): 2 • Sayı (Number): 2 • Yıl (Year): 2018

E-ISSN: 2602 - 3970

Sahibi (Owner):

Prof. Dr. Himmet KARADAL

Editörler (Editors) :

Prof. Dr. Himmet KARADAL

Editör Yardımcısı (Managing Editor) :

Öğr. Gör. Ethem MERDAN

Yayın Kurulu (Editorial Board) :

Prof. Dr. Himmet KARADAL

Dr. Öğr. Üyesi A. Mohammed ABUBAKAR

Öğr. Gör. Ethem MERDAN

Danışma Kurulu (Advisory Board) :

Prof. Dr. Adnan ÇELİK (Selçuk Üni.)	Prof. Dr. Hasan Kürşat GÜLEŞ (Selçuk Üni.)
Prof. Dr. Emin CİVİ (University of New Brunswick, KANADA)	Prof. Dr. Hasan TUTAR (Sakarya Üni.)
Prof. Dr. Abdullah KIRAN (Muş Alparslan Üni.)	Prof. Dr. Hikmet KAVRUK (Gazi Üni.)
Prof. Dr. Agah Sinan ÜNSAR (Trakya Üni.)	Prof. Dr. İhsan YÜKSEL (Kırıkkale Üni.)
Prof. Dr. Ahmet AY (Selçuk Üni.)	Prof. Dr. Jülide KESKEN (Ege Üni.)
Prof. Dr. Ahmet DİKEN (Necmettin Erbakan Üni.	Prof. Dr. Mahmut ARSLAN (Hacettepe Üni.)
Prof. Dr. Alaybey KAROĞLU (Gazi Üni.)	Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL (Mehmet Akif Ersoy Üni.)
Prof. Dr. Argun KARACABEY (Altunbaş Üni.)	Prof. Dr. Mehmet ÖZBİRECİKLİ (Mustafa Kemal Üni.)
Prof. Dr. Atılhan NAKTİYOK (Atatürk Üni.)	Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN (Çukurova Üni.)
Prof. Dr. Ayşe ŞAHİN (Mersin Üni.)	Prof. Dr. Meltem ONAY (Manisa Celal Bayar Üni.)
Prof. Dr. Azim ÖZTÜRK (İstanbul Üni.)	Prof. Dr. Mete YILDIZ (Hacettepe Üni.)

Prof. Dr. Azize ERGENELİ (Hacettepe Üni.)	Prof. Dr. Muammer TEKELİOĞLU (Çukurova Üni.)
Prof. Dr. Bahadır AKIN (Necmettin Erbakan Üni.)	Prof. Dr. Muhittin ACAR (Hacettepe Üni.)
Prof. Dr. Bekir DENİZ (Ardahan Üni.)	Prof. Dr. Murat KASIMOĞLU (İstanbul Ticaret Üni.)
Prof. Dr. Bilçin TAK (Uludağ Üni.)	Prof. Dr. Murat TÜRK (Osmaniye Korku Ata Üni.)
Prof. Dr. Canan AY (Manisa Celal Bayar Üni.)	Prof. Dr. Mustafa İLKAN (KKTC Doğu Akdeniz Üni.)
Prof. Dr. Canan MADRAN (Dokuz Eylül Üni.)	Prof. Dr. Nazan GÜNAY (Ege Üni.)
Prof. Dr. Celil ÇAKICI (Mersin Üni.)	Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ (Yıldız Teknik Üni.)
Prof. Dr. Çağatay ÜNÜSAN (Karatay Üni.)	Prof. Dr. Nüket SARAÇEL (Doğuş Üni.)
Prof. Dr. Çağlar ÖZEL (Uluslararası Kıbrıs Üni.)	Prof. Dr. Orhan ÇOBAN Selçuk Üni.)
Prof. Dr. Çetin BEKTAŞ (Gaziosmanpaşa Üni.)	Prof. Dr. Ramazan ERDEM (Süleyman Demirel Üni.)
Prof. Dr. Dursun BİNGÖL (Türk Hava Kurumu Üni.)	Prof. Dr. Recai COŞKUN (Sakarya Üni.)
Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ (Balıkesir Üni.)	Prof. Dr. Remzi ALTUNIŞIK (Sakarya Üni.)
Prof. Dr. Erdoğan EKİZ (King Abdülaziz University)	Prof. Dr. Reyhan Ayşen WOLFF (Giresun Üni.)
Prof. Dr. Erşan SEVER (Aksaray Üni.)	Prof. Dr. Rıfat IRAZ (Selçuk Üni.)
Prof. Dr. Esen GÜRBÜZ Niğde Üni.)	Prof. Dr. Said KINGIR (Sakarya Üni.)
Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ (Atatürk Üni.)	Prof. Dr. Sezer AKARCALI (Ankara Üni.)
Prof. Dr. Ferit ÖLÇER (Mustafa Kemal Üni.)	Prof. Dr. Süreyya YILDIRIM (Sinop Üni.)
Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU (Pamukkale Üni.)	Prof. Dr. Şenol KANTARCI (Akdeniz Üni.)
Prof. Dr. Gülten GÜMÜŞTEKİN (Çanakkale Onsekiz Mart Üni.)	Prof. Dr. Şükrü ÖZEN (Yıldırım Beyazıt Üni.)
Prof. Dr. Güven MURAT (Ordu Üni.)	Prof. Dr. Tamer MÜFTÜOĞLU (TEB Bankası)
Prof. Dr. Haluk TANRIVERDİ (İstanbul Üni.)	Prof. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL (Adana Bilim ve Teknoloji Üni.)

Ağustos 2018

DERGİ HAKKINDA

AMAÇ

JOURNAL EMI'nin temel amacı; çok disiplinli alanlarda çalışmalar yapmakta olan bilim insanlarının bilgi, deneyim, değerlendirme, görüş ve önerilerini paylaştıkları bilimsel bir platform oluşturmak ve bu alandaki çalışmalara ulusal ve uluslararası düzeyde katkı sağlamaktır.

KAPSAM

JOURNAL EMI dergisi yılda en az üç kez elektronik ortamda yayımlanmaktadır. Dergide çok alanlı (multidisipliner) Türkçe ve/veya İngilizce (iktisat, işletme, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, maliye, uluslararası ticaret ve lojistik, Uluslararası İlişkiler, ekonometri, istatistik, bankacılık ve finans, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İnsan Kaynakları Yönetimi, Sağlık Yönetimi, Turizm İşletmeciliği vd.) uygulamalı veya kuramsal çalışmalara, istatistiki analiz ve değerlendirmelere, nicel ve nitel araştırmalara yer verilmektedir.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Yılda üç sayı halinde yayımlanan International Journal **E**ntrepreneurship and **M**anagement **I**nquiries (EMI) Dergisi Uluslararası hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanan makaleler en az iki hakem tarafından incelenmektedir. Yayın şartları son sayfada yer almaktadır.

KISALTMA

Dergiye yapılan atıflarda JOURNAL EMI kısaltması kullanılmalıdır.

HABERLEŞME ADRESİ

Dilkur Akademi,

Migros Arkası İpekyolu İş Merkezi Kat:10 Aksaray 68100 Türkiye

Tel : 0506 466 00 77

İnternet https://journalemi.com/ http://dergipark.gov.tr/ijemi

E-posta : journal**emi**info@gmail.com

DERGİNİN TARANDIĞI İNDEKSLER

SIS Scientific Indexing Services	Scientific Indexing Service	JOURNAL EMI, 2018 Mart döneminden itibaren SIS indeksine alınmıştır.
Google scholar	Google Scholar	JOURNAL EMI, 2018 Şubat döneminden itibaren Google Scholar indeksine alınmıştır.
OpenAIRE	Open AIRE	JOURNAL EMI, 2018 Şubat döneminden itibaren OpenAIRE indeksine alınmıştır.

	Directory Research Journals Indexing (DRJI)	JOURNAL EMI, 2018 Mayıs döneminden itibaren DRJI indeksine alınmıştır.
	İdeal Online	JOURNAL EMI, 2018 Haziran döneminden itibaren İdeal Online indeksine alınmıştır.
	CiteFactor	JOURNAL EMI, 2018 Haziran döneminden itibaren CiteFactor indeksine alınmıştır.

International Journal **E**ntrepreneurship and **M**anagement **I**nquiries
(JOURNAL EMI)

Cilt: 2 • Sayı: 2 • Yıl: 2018

İÇİNDEKİLER

MAKALELER

ADVERSE IMPACT ON AIR TRAFFIC MANAGEMENT (ATM) RESEARCH ON ERCAN AIR TRAFFIC CONTROLLER (ATCO) CANDIDATES.....1

SIBER MOBBING: KAVRAMSAL ÇERÇEVE, ÖNCÜLLERİ VE SONUÇLARI 20

PROPAGANDA ARACI OLARAK SİNEMA: BÜYÜK DİKTATÖR FİLMİNİN ALIMLAMA ANALİZİ..... 35

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL KAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ..... 55

İLÇE BELEDİYE ÇALIŞANLARININ ÖRGÜTSEL BAĞLILIK DÜZEYLERİ: AKSARAY İLİ ÖRNEĞİ..... 64

YAYIN ŞARTLARI..... 74

International **Journal E**ntrepreneurship and **M**anagement
Inquiries (**Journal EMI**) Dergisi
ISSN: 2602 – 3970 / Dönem / Cilt: 2 / Sayı: 2
Araştırma Makalesi

SIBER MOBBING: KAVRAMSAL ÇERÇEVE, ÖNCÜLLERİ VE SONUÇLARI

Özgür DEMİRTAŞ[1]

Mustafa KARACA[2]

ÖZ

Son yıllarda sanal alemde yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler ve bu yönde yapılan inovatif değişiklikler, toplumsal faydaları yanında görünmeyen bazı dezavantajlı konuları da gündeme getirmektedir. Bunlardan biri de siber (sanal) mobbing ya da siber taciz olarak adlandırabileceğimiz bir olgudur. Özünde bilgi iletişim teknolojileri vasıtasıyla yapılan taciz, hakaret veya tehdit gibi nitelendirebileceğimiz davranışları içeren bu saldırı, kurbanı fiziksel ve ruhsal açıdan tükenmeye sürüklemekte ve sonuçta birçok bireysel performans faktörüne negatif olarak etkide bulunmaktadır. Bu kapsamda henüz Türkçe literatür açısından yeni olan bu kavramı daha geniş tanımlamak amacıyla kavramsal olarak mevcut çalışma ile bu türden saldırıların kavramsal tanımları, öncülleri ve sonuçlarına yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, Siber-Mobbing, Sanal İletişim, JEL Sınıflaması: M10

Jel Kod: D 83, L82

[1] *Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ozgur.demirtas@inonu.edu.tr*
[2] *Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi, mkaraca@sakarya.edu.tr*

Geliş Tarihi/ Received: 31.07.2018
Kabul Tarihi/ Accepted: 15.08.2018

SIBER MOBBING: A THEORETICAL FRAMEWORK

ABSTRACT

In recent years, there are many innovations and technological changes are being made in cyber world (or virtual media). Although these changes make great advance and have positive outcomes, there are also some disadvantages occurred depending on these changes. One of the negative outcomes of the cyber world is the cyber mobbing which is expressed as a cyber side of classical mobbing. In its essence, the cyber mobbing occurred by insulting, abusing, or threatening, especially via the role of information technologies. This type of mobbing influences the victim's physical and pyhschological performance. In the literature review, we haven't seen enough studies especially the Turkish ones, associated with this topic and its outcomes. That's why; we aimed first to identify the definition. Second, we aimed to explain its predecessors and successors, and then suggesting some practical implications.

Key Words: Mobbing, Cyber-Mobbing, Virtual Communication, JEL Classification: M10

Jel Code: D 83, L82

GIRIŞ

Mobbing kavramı; organizasyon üyelerinin yöneticileri, astları veya kendisiyle eşit seviyede bulunan iş arkadaşları tarafından sistematik olarak uygulanan, her türden kötü davranışları (tehdit, şiddet, aşağılama) vurgulamaktadır (Tetik, 2010). Başka bir deyimle psikolojik şiddet olarak nitelendirilen bu kavram, bireylerin birbirlerini rahatsız edici davranışlarla huzursuz etmeleri, birbirlerine karşı taciz edici davranışlar sergilemeleri, birbirlerine kötü davranışlar sergilemelerini, yani birbirlerine karşılıklı uyguladıkları psikolojik şiddet uygulamaları anlamında da kullanılmaktadır (Hogh vd., 2005). Davranış bilimleri alanında psikolojik taciz veya şiddet olarak da vurgulanan mobbing kavramı örgütsel davranış alanında önemli ve güncel konulardan biridir ve işletmelerdeki saldırgan davranışlar ile örgüte zarar verici davranışların da birer girdi kaynağıdır. Örgütün sahip olduğu etik iklime önemli oranda zarar veren bu kavramın yüksek algılandığı işletmelerde, pro-sosyal davranışların azaldığı (Rayner, 1997; Leymann, 1996; Tınaz, 2006) yönünde önemli bulgular mevcuttur.

Kavramsal olarak ilk kez ABD'de ortaya atılan bir kavram olan siber-mobbing, internet tabanlı iletişim araçlarında meydana gelen, her türlü taciz, hakaret ve tehditleri ifade etmektedir. Elektronik iletişim araçları yolu ile gerçekleştiği için, internet-mobbingi, siber mobbing ve siber takip gibi terimler de siber mobbing için yaygın olarak kullanılmaktadır (Gabler, 2013).

Siber-mobbing şu ana kadar bilinen geleneksel mobbingin özel bir şeklidir. Siber-mobbing, internetin ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi nedeniyle ortaya çıkmış ve yeni iletişim teknolojileriyle birlikte gelişmeye devam etmektedir. Dolayısıyla, bu mobbing şekli oldukça yenidir, bu nedenle de literatürde bu konuyla ilgili çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Buna benzer olarak okullarda da sibermobbingin ne sıklıkta görüldüğü konusunda bilimsel bir araştırma bulunmamaktadır. Olgu yeni olmasına rağmen, çıktıları itibariyle hiçbir şekilde göz ardı edilmemesi gereken bir kavramdır. Siber mobbingin nedenleri incelendiğinde ise öfke, intikam, kıskançlık, kişilik problemleri veya toplumsal baskılar görülmekte, ayrıca bu nedenlerin tetiklediği çevrimiçi çatışmalar genellikle yüzyüze ve doğrudan seviyeye kadar uzanabilmektedir (bkz. Paine, 2009; Fawzi 2009; Marx, 2013).

Sosyal ağların gittikçe artan popülaritesi ve her zamankinden daha genç olan kamuoyu, ebeveynler ve eğitimcilerin yanı sıra ergenlerin kendileri için de yeni zorluklar getirmektedir. Siber-Mobbing, sosyal paylaşım ağlarının kullanımının artmasına parallel olarak genç kullanıcıların kullanım yoğunluğunun artmasıyla daha fazla uygulanır hale gelmiştir. Özellikle, gazete ve televizyon gibi geleneksel medya araçlarında son dönem "Siber-mobbing cinayet getirdi" başlıklı haberler eskiye oranla sık sık yayınlanmaktadır. Bu haberler yeni bir mobbing türünün ortaya çıktığını doğrularken; siber mobbingi, geleneksel zorbalığın sanal ortama aktarımı olarak ifade etmeyi mümkün kılmaktadır (Fawzi 2009; Hendrik Fellinger).

Bugün kişilerarası ilişkiler yüz-yüze iletişimdense sosyal ağlar ve cep telefonları vasıtasıyla daha yoğun sürdürülmektedir. (Morgenstern, 2012). Sosyal ağ siteleri son yıllarda artan bir popülerlik kazanmıştır. Başlangıçta bilim adamları için ve sonrasında öğrenciler için bir iletişim platformu olarak tasarlanan sosyal ortamlar, şimdi çocukların ve ergenlerin ev bilgisayarlarını ve cep telefonlarını da ele geçirmiş durumdadır. Hatta okullar bile Facebook – Twitter – Instagram… gibi sosyal ağların önemini inkâr edemez duruma gelmiştir ve öğrencilerinin büyük bölümü boş zamanlarında sosyal paylaşım aracılığıyla arkadaşlarıyla iletişim kurmakta, resim ve video gibi içerikler yayınlamakta, kendi ilgi alanları ile ilgili gruplar kurmaktadırlar. Geçmiş yıllarda internette bile bir bilgiye ulaşabilmek için İngilizce veya yeteri kadar teknik bilgiye hakim olmak gerekirken bugün büyük ağlar yerel dillere kolayca çevrilmekte ve kullanımı kolay bir araç haline gelmektedir. Bu durum sosyal ağların kullanım yaygınlığını arttıran önemli bir faktördür.

Günümüz hızla değişen ve gelişen iletişim teknolojileri neticesinde önemi daha da artan ancak artan bu önem ve kullanım kolaylıklarına karşı bireyleri fiziksel veya ruhsal açıdan tehdit edebilecek olumsuzluklar da içeren siber zorbalıkların ya da diğer bir ifade ile tacizlerin nedenleri ve kavramsal tanımlanması ile çıktılarının nasıl yönlendirilebileceğine yönelik değerlendirmeler yapmanın literature önemli kazanımlar sağlayacağı düşüncesiyle mevcut çalışmanın önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca, Türkçe literatür açısından da çok fazla sayıda araştırmanın olmadığı bu alan için mevcut çalışma ile önemli bir katkı ve değerlendirme sağlanabilecektir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Literatürde e-mobbing olarak da bilinen siber-mobbing son zamanlarda halkın farkındalığını kazanıyor. Günümüzde iletişim teknolojilerinin sunduğu imkanlar sayesinde medyada çeşitli gruplara karşı yapılan sibermobbing uygulamalarının yer aldığı haberlere daha fazla rastlanılmaktadır (Morgenstern, 2012). Siber-mobbingde sosyal ağlara ek olarak, cep telefonları, sohbet odaları ve anında mesajlaşma uygulamaları gibi diğer yeni iletişim teknolojileri araçları da saldırgan içerikli paylaşımların geniş kitlelere yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Örneğin, 2011'de Münster Üniversitesi, ergenlerin ve yetişkin gençlerin % 36'sının siber-mobbing kurbanı olduğunu ortaya koymuştur (Gabler, 2013).

Siber-mobbing terimi, başkalarının kasıtlı tacizine atıfta bulunmaktadır. Siber mobbing sıradan bir mobbing gibi hakaret etmek, tehdit etmek yoluyla ortaya çıkmaktadır. Sıradan mobbingden ayrılan en temel noktası, elektronik iletişim araçları yardımıyla birinin daha uzun süre zorbalık eylemine devam edebilmesidir. Zorbalık saldırıları internet'te (örn. e-posta, anında mesajlaşma (ICQ), sosyal ağlar (Facebook), video portalları (Youtube) veya cep telefonuyla SMS, can sıkıcı çağrılarla da gerçekleşebilmektedir. Failler genellikle sibermobbing yaparken kimlikleri gizli hareket ederler ve böylece kurbanlar saldırıların kimden geldiğini bilemezler (Morgenstern, 2012).

Siber-mobbing yazılı bir formda gerçekleştirilmesinin yanında, direkt olarak kişinin cep telefonundan aranması veya onun resim ve fotoğraflarının paylaşılması yoluyla da gerçekleştirilebilmektedir. Siber-mobbing yapan suçlu, kurbanın kendini savunacak yeterli imkanının olmadığını düşünerek ona sanal ortamda şiddet uygulamaktadır. Bu eylemleri iki veya daha fazla sayıda yaptığı zaman siber mobbingden bahsetmek mümkün olmaktadır (Fawzi, 2009). Kaynaklar, geleneksel mobbinge gore siber-mobbingde kurbanların faillere oranla daha güçlü olduğunu ifade etmektedir (Gabler, 2013). Bu konuyla ilgili yapılan ilk çalışmalarda siber-mobbingin daha çok gençler arasında yaygın olarak görüldüğünü vurgulamıştır. Yapılan ampirik akademik araştırmalar sonucunda ise özellikle Almanya'da yaşayan her üç gençten birinin sibermobbinge maruz kaldığını ifade etmektedir (Sitzer, vd.. 2012).

İnternetin sosyal çevre hakkında bilgi ve iletişim imkanı gibi faydalar sunmasının yanında şiddet ve eziyet olarak nitelendirebileceğimiz siber-mobbingi de ortaya çıkardığı yadsınamaz bir gerçektir. Bunun tanımı kısa bir süre öncesine kadar yapılamasa da akademik çalışmalarda siber mobbing kavramı ekseriyetle irdelenmiş ve bu kavramda, herhangi birine baskı kurmak ve onu psikolojik olarak yaralamak için kullanılan, adil olmayan bir güç dengesi içinde, emrinde çalışan iş arkadaşlarına veya aynı konumda bulunduğu meslektaşlarına yönelik sanal ortamda, cep telefonları vasıtasıyla iftira da bulunmak, diğer arkadaşlarıyla sosyal ilişkilerini zedeleyecek durumlara neden olmak gibi unsurların varlığı tespit edilmiştir.

Literatürde yapılan araştırmalar, siber-mobbingin en önemli özelliklerini şu şekilde ifade etmektedirler (Hendrik Fellinger):

- Etki alanı yüksektir: Siber mobbing, iş ya da okul ortamının dışında da devam etmektedir. Örneğin, online ağlar vasıtasıyla mobbing zamansız bir hal almıştır. Uygulayan ve mağdur için süreklilik, ortamsal bir bağlılık olmadığı için daha fazladır.
- Etki süresi uzundur: Sözlü ifadeden ziyade yazılı olması nedeniyle günün 24 saati mağdura mobbing iletileri gidebilir, iletiler mağdurda kayıtlı kaabilir ve tekrar tekrar incitebilmektedir.
- Etkisi yoğunlaşmaktadır: Suçlular online ağlar içinde kendilerini gizleyebilmektedir. Özellikle faillerin mağdurlara karşı merhameti ve empatisi çok azdır. Bu nedenle etkisini yoğunlaştırmaktan çekinmemektedirler.

Mobbing, başkaların zarar vermek veya zarar vermek amacıyla hakaret ve sıkıntı veren sürekli ve düzenli olarak taciz eyleminde bulunmak anlamına gelir. Hedeflenen bir hasara, dayanıklılığa ve güç dengesizliğine ek olarak kurbanın çevresinden izole olmasına da yol açmaktadır. Bu, okullardaki çocuklar veya oyun alanlarında ki çocuklar ve ergenler için yaygın bir durumdur (Kaschnitz, 2016). Siber-Mobbingin geleneksel mobbingden ayrılan bazı yönleri bulunmaktadır. Bunlar; daha uzun ve sürekli olarak incitme niyeti, güç dengesizliği ve fail – kurban – seyirci kavramlarının farklılığı gibi

kavramlarla ifade edilebilir. Bununla birlikte, mobbing alanında tamamen yeni boyutları temsil eden bazı özellikleri de mevcuttur. Bu boyutlar şu şekilde ifade edilebilinir (Kaschnitz, 2016);

- İsimsizlik: Failler sosyal ağlarda daha kolay gizlenebilmektedirler. Bu da etkilenen mağdurlarda daha fazla güçsüzlüğü ve çaresizliği tetiklemektedir. Katzer ve Fetchenbauer (2007) 'e göre, mağdurların% 10-12'si suçluları yalnızca internetten tanımakta, bu yüzden gerçek ortamla hiçbir ilişkisi olmayan bir iletişim nedeniyle mobbinge maruz kalmaktadırlar.
- Kamuoyu: Tanınırlık ve kullanım düzeyi çok yüksek sosyal ağlar vasıtasıyla, binlerce hatta onbinlerce kullanıcı internette yayılan hakaret ve iftiraları tekrar tekrar izleyebilmektedir. Bu ortamda sınıf arkadaşlarının veya sosyal çevrenin küçük bir kısmında meydana gelen olay, kısa süre içinde çok büyük ve tahmin edilemez bir boyuta doğru genişleyerek, geniş bir kitlenin bilgisine ulaşabilmektedir. Yani kısa sürede çok geniş kitlelere kolayca yayılmaktadır.
- Koruma: Mağdurlar günlük yaşamlarında, internetin zamansız ve sınırsız boyutu nedeniyle, siber-mobbinge maruz kalmaktadır. Mobbinge maruz kalmamak için bu ortamdan geri çekilme olanağı ise pek mümkün değidir. Failler ve uyguladıkları siber-mobbing, akıllı telefonlar ve bilgisayarlar vasıtasıyla bireye doğrudan etki edebilmektedir. Özellikle mağdurların siber mobbinge karşı bireysel olarak savunmasız ya da koruma önlemlerinin bulunmadığı ifade edilmektedir.

Bu özellikler nedeniyle, siber mobbingin geleneksel mobbinge kıyasla mağdurlar için çok daha tehlikeli ve külfetli hale geldiği düşünülmektedir. Siber-mobbingin geçici bir sorun olmadığı, özellikle sanal dünyalar ve sanal gerçeklerle vakit harcayan bireyler için gerçek bir sorun olduğu yapılan araştırmalar neticesinde ortaya konulmaktadır. ABD, İngiltere ve Yeni Zelanda'daki araştırmalar, sözlü istismar, tehditler veya yalanların ve sosyal ağlardan yayılan söylentilerin neden olduğu hasarların kurbanlarına çok ciddi yaralar açtığını ortaya koymaktadır. Almanya ve Avusturya gibi Almanca konuşulan ülkelerde, bu konuya yakın geçmişte Almanya'daki geniş bir nüfusta gerçekleştirilen araştırma yoluyla dikkat çekilmiştir. Katzer ve ark., 10 ila 19 yaşlar arasında toplam 1700 bireyle görüşme yapmış ve bireylerin % 5'i büyük tehdit ve şantaj, % 25'i iftira, söylenti, yalan gibi saldırılara uğrayarak ayda en az birkaç kez siber mobbing kurbanı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu yaş grubundaki ergenlerin % 42'si, siber mobbingin çeşitli biçimlerinden en az birini yaşadıklarını ifade etmiştir (Kaschnitz, 2016).

İnternette, sosyal ağlarda, iletişim sistemlerinde ve şehirlerde meydana gelen gelişmelere bakıldığında, büyüme eğilimi ile siber-mobbing tehlike potansiyeli arasındaki ilişkinin yüksek olduğu gözlenmektedir. Hemen hemen yalnızca akıllı telefonlarla iletişim kurulması nedeniyle hızlı ve anında veri aktarımı olanağı (ses, fotoğraf ve video) çok büyük, yönetilemez ve kontrol edilemez bir hale gelmiştir. Sözlü saldırıların her biri dünyanın her yerindeki insanlara online olarak ya da cep

telefonları vasıtasıyla ulaşabilmektedir. Bu nedenle siber saldırı ve tacizlerde sanal ortamlarda, saldırgan ve aşağılayıcı müdahalelerle insanları incitmek ve kişiliklerini bozmak için daha çok ve de sonuçları etkili olacak şekilde görülmeye başlanmıştır. Bu taciz, kurbanı iftira ve şantajla sürekli olarak etkisi altına almaktadır (bkz. Marx 2013).

Sosyal ağlarda ağa erişmeden önce genellikle kullanıcı kaydı gerektiği için, siber mobbingi uygulayanlar ve siber mobbinge maruz kalanlar bir kamusal alan içinde herkes tarafından görülen ve bilinen bir ortamda mobbingin tarafları olmaktadırlar. Geleneksel mobbingde sadece kurban ve suçlu arasında geçen mobbing, kamusal alan olarak ifade edilebilen online ortamda, cep telefonu, e-posta ve herkese açık mesaj sistemleri neticesinden kimi zaman milyonların şahit olabildiği mobbing olayına dönüşebilmektedir. Nitekim, siber mobbing uygulayıcısı yani fail sosyal medya platformları sayesinde kurbanın bir uygunsuz fotoğraf veya videosunu kısa sürede binlerce kişiye ulaştırabilmektedir (Gabler, 2013).

2. SIBER-MOBBININ TÜRLERI VE NEDENLERI

Kişilerin mobbinge uğramasının nedenleri çok çeşitli ve bireysel olabilir. Aynı şekilde failin uygulama nedeni de çok çeşitli ve bireysel olabilmektedir. Burada kastedilen bireysellik özellikler fail ve kurbanın sahip olduğu kişilik yapısı ve kişisel özellikler olarak düşünülmelidir. Mobbinge uğrayan kurbanların birçoğu ortak belirli özelliklere sahiptir. Utangaçlık, çekingenlik ve kararsızlık bunlardan öne çıkan en belirginleridir. Buna ek olarak, failler üzerindeki psikolojik baskıyı artırmak için utanç verici veya olumsuz imgeler de web üzerinden yayınlanmaktadır.

Son zamanlarda büyük bir siber mobbinge neden olan, oldukçada yaygın olan bir diğer faktör ise, bir aşk ilişkinin sonu ya da ilişkinin tükenme evresinde olmasıdır. İlgili kişi, çıplak fotoğraflarla ya da ilişki esnasındaki özel fotoğraflarla genellikle mağdurların haberi olmadan elindeki tehtit unsurlarını halka teşhir etmektedirler (Morgenstern, 2012).

Literatürde en temel 3 mobbing türü aşağıda belirtildiği gibi ortaya konulmuştur. Bunlar (Kaschnitz, 2016); *i. Fiziksel mobbing* (Fiziksel saldırı ve yaralanmalarla oluşan fiziksel davranışlar), *ii. Sözlü mobbing* (tüm hakaret, şantaj, tehdit veya kötü takma isim kaynalı davranışlar), *iii. Psikolojik mobbing* (mağdurun sonradan travma geçirmesi ve zihinsel olarak zarar görmesine neden olur). Bunlara ek olarak sosyal ağlar ve internet kullanımının yanı sıra, akıllı telefonların yaygın kullanımı ve kolay internet erişimi ile birlikte geleneksel mobbingden ayrılan yeni bir tür olarak siber mobbing ortaya çıkmıştır.Siber mobbing türleri şu şekilde ifade edilebilir (Kaschnitz, 2016);

a. *Sözlü Siber Mobbing*: SMS, e-posta, sohbet odaları, sosyal ağlar, bloglar vb. yardımıyla sözlü taciz, hakaret, şantaj veya tehditlerde bulunulmasını ifade etmektedir.

b. *Fiziksel Siber Mobbing*: Video portallarında veya sosyal paylaşım ağlarında "mutlu tokatlama" olarak adlandırılan şiddet içerikli videolar yayınlamayı ifade etmektedir.
c. *Zihinsel Siber Mobbing*: Bir bireyle ilgili yalanları ve söylentilerini yaymak, bireyleri diğerlerinden uzaklaştıracak ve toplumdan izole edebilecek bilgileri yaymak ve kurbanın başka bireyler hakkındaki söylemlerini ifşa etmek, kurbanla ilgili özel hayat ve kişisel bilgilerin yayılmasını sağlamak şeklinde ifade edilebilir.

3. GELENEKSEL MOBBING VE SIBER-MOBBING

Geleneksel mobbinge ile siber mobbingin temel farklılıkları şu şekilde ifade edilmektedir (Gabler, 2013);

i. Siber-mobbing, okul veya iş mesaisi bittikten sonra sona ermeden, zaman ve yer sınırı olmaksızın günün 24 saati gerçekleşebilmektedir.
ii. Bilgiler daha hızlı ve daha kontrol edilemez şekilde değiştirilebilir ve daha geniş bir grup tarafından erişilebilir hale gelmektedir.
iii. Bir kerelik yayınlanan içerik tekrar tekrar izlenebileceği için kurban her defasında tekrar saldırıya uğradığı hissine kapılabilmektedir.
iv. Siber-mobbingin kalıcı, tekrarlanan bir özelliği bulunmaktadır.
v. Siber-mobbingde, faillerin kimlikleri genelde gizli kalabilmektedir.
vi. Siber-mobbing hem akranlar hem de nesiller arası gerçekleşebilmektedir.
vii. Fail, sanal ortamın sınırları içerisinde kurbanı görmediği için merhamet hissi, şefkat ve pişmanlık duymayabilir.

Mobbing kapsamında, mobbing uygulyan kişilerin diğerlerini rahatsız etme niyetleri devam ederken, zorbalığa uğramanın biçimleri ve şekilleri de son yıllarda belirgin biçimde değişmektedir. Çatışmalar gittikçe artan bir şekilde yeni iletişim araçlarıyla oluşturulurken; mobbing internet üzerinden sürekli ve farklı yollarla yapılmaya devam etmektedir. Önceleri, mobbing genellikle işte veya okulda gerçekleşirken etkilenen kişiler yani kurbanlar tacizden kurtulduktan sonra bir daha mobbingle karşılaşmayabiliyorlardı. Buna karşın günümüzde çok da bu mümkün olamamaktadır. Geleneksel (doğrudan) mobbingden siber- mobbinge geçiş, oldukça seri ve hızlı gerçekleşmektedir. Çünkü işyeri veya okuldaki mobbing saldırılarının kurbanları sıklıkla failler tarafından internette de saldırı altına alınmış durumdadırlar. Bu durum kurbanlar için acıyı önemli ölçüde artırmakta ve sürekli hale getirmektedir (Morgenstern, 2012).

Siber-mobbing ve geleneksel mobbing arasında büyük ve farkedilmeyen bir diğer temel ayrım da faillerin genellikle başlangıçta isimsiz olduklarıdır. Bu gizlilik, suçlu çemberinin önemli ölçüde artmasına neden olmakta ve kurbanların kendilerini kimin tehdit ettiğini bilmemeleri nedeniyle daha

fazla sarsılmalarına neden olmaktadır. Benzer şekilde fail de sonuçlardan kendini korunuyor gibi hissetmektedir. Dahası, bu gizlilik geleneksel mobbingi de önemli bir ölçüde artırmaktadır. Özellikle okul dönemi çocukların ve ergenlerin okulda oldukça etkileyici birer siber suçlular haline geldiği yapılan araştırmalar ile ortaya konmuştur. Mağdurların ve faillerin yüz yüze olmadıkları gerçeğinden hareketle faillerde olası bir duygusal pişmanlığın ortadan kalkabileceği de düşünülmektedir. Bu nedenle, siber-mobbing genellikle işleri daha agresif, acımasız ve amansız hale getirebilmektedir. Siber mobbingin faillerini engellemenin giderek daha da zorlaşması siber mobbing kurban sayısının artmasına da yol açabilmektedir (Grimm& Clausen-Muradian, 2009; Morgenstern, 2012).

Geleneksel mobbingde, çoğunlukla tipik grup içi dinamiklerin çatışmalarında baskın olan tarafın verdiği hasar akla gelmektedir. Hangi grup ya da grup içi dinamik güçlüyse zayıf olan grup ya da grup içi dinamik üstünde otorite kurabilmektedir. Bu durumda zayıf olanlara mobbing yoluyla baskı kurulmaktadır. Fakat siber-mobbingde zayıf olan tarafların güçlü olanlara mobbing uygulaması da mümkündür. Özellikle kimliğin gizli olması zayıf tarafın (veya ast durumunda olanın) dezavantajını tolere etmekte ve mağdurun güçlülüğü aleyhine üstünlük sağlanabilmektedir (Hendrik Fellinger).

Bir sosyal ağ kullanıcısı genellikle bilgisayarda ve ağda tek başına oturum açmaktadır. Siber-mobbing bu kapsamda bireysel faillerin daha sık uyguladığı bir yöntem olarak nitelendirilmektedir. Siber-mobbingin sosyal ve hiyerarşik seviyeleri, geleneksel mobbinge kıyasla sayıca ve çeşitce daha fazladır. Geleneksel mobbingde sosyal statüleri yüksek olan, yaşları büyük, fiziksel olarak kuvvetli kişiler altındaki bireylere mobbing uygulayabilmekteydi. Siber-mobbingde yaş, fiziksel güç ve statü farkları tamamen önemsiz hale gelmiştir. Artık günümüzde internet ortamında küçük bir öğrenci dahi aynı anda birçok arkadaşına ve hatta öğretmenine bile mobbing uygulayabilecek duruma gelmiştir (Gabler, 2013).

Geleneksel mobbing'de olduğu gibi, siber-mobbingde de fail ile mağdur arasında bir ilişki bulunmaktadır. Faillerin ve mağdurların birbirlerini tanıdıkları, aynı okuldan ya da şirketten geldiği varsayıldığında, işyerlerinde veya okulda zorbalığa neden olan bir çatışma, form değiştirerek sosyal paylaşım ağında siber-mobbinge dönüşebilmektedir. Faile veya mağdura tek tip bir profil vermek zordur. Kurban baştan itibaren bir yabancı olabilir veya yakın çevreden biri olabilir. Farklı bir milliyetten veya farklı bir görüşten kimse de olabilir. Kurban özellikle popüler olabilir ve başkalarının gıpta ettiği biri olabilir. Genel olarak, herkesin potansiyel siber mobbing kurbanı olabileceği söylenmelidir (Gabler, 2013). Ayrıca, suçlular internet ortamı içinde rahatça gizlenebilir, veya gizlenebileceklerini düşünebilirler. Başkalarının duyguları ile karşı karşıya olan birisi genellikle şefkat hissine bürünebilir ve buna göre hareket edebilir. Siber-mobbingde ise şefkate daha az

rastlanmaktadır. Bu ise, siber mobbing kurbanlarının ve faillerinin sayılarında istikrarlı bir artışa neden olmaktadır (Gabler, 2013).

Peki bu noktada aklımıza şu sorular gelmektedir. Birisinin siber-mobbing kurbanı olması tesadüf müdür? Siber-mobbing davranışının arkasında ne vardır? Cinsiyet farklılıkları var mıdır? Bu soruların cevapları, siber-mobbingi önleme çalışmasında cevaplanması gereken sorulardır. Araştırmalarda çok açık bir şekilde ortaya çıkan temel olgu, okulda--mobbing ve siber-mobbing arasındaki ilişkidir. Sınıf arkadaşlarına okulda mobbing uygulayan gençler internette de buna devam etmektedir. Almanya'da yapılan bir araştırma, okulda mobbing uygulayanların yaklaşık %80'inin bunu internette de uyguladığını ortaya koymuştur. Okul mobbingcileri aynı zamanda genel olarak siber-mobbingci özelliklerine de haizdir.

Riskler arasında cinsiyete özgü özellikler de bulunmaktadır. Örneğin, kızlardan daha çok erkek çocukların mobbing uyguladıkları görülmektedir ve bunu fiziki bir biçimde yapmaktadırlar. Genellikle bu kişiler pozitif bir imajı olan ve mağdurlarına göre kendini daha üstün hisseden kişiler olup, aynı zamanda bu uygulamaları ile belirli gruplara da entegre olmaktadırlar. Ancak, bu faillerin ev-aile ortamında ebeveynleriyle olumsuz duygusal ilişkiler içinde oldukları, ayrıca mağdurları için çok az empati ve şefkat gösterdikleri ifade edilmektedir (Kaschnitz, 2016).

Kurbanlar için, siber-mobbingde de tıpkı geleneksel mobbingde olduğu gibi, zihinsel bir yaralanma, benlik ve benlik saygısı üzerine bir saldırı meydana gelmektedir. Hangi yaştan olursa olsun düşmanlık, hakaret, dışlama, sahte bilgilerin veya samimi gerçeklerin yayınlanması herkeste bir iz bırakmaktadır. Siber-mobbing sonucu mağdurlar arasında stres, kaygı, uykusuzluk ve bulantı gibi rahatsızlıkların yaşandığı ifade edilmektedir. Buna dayanarak, hipertansiyon, gastrik ülser, kalp krizi, depresyon veya psikosomatik semptomlar gelişebilmektedir. Buna ek olarak, mağdurun davranış değişikliği yaşadığı, kendisini dış dünyadan izole ettiği görülebilmektedir (Gabler, 2013).

Hangi risk faktörleri ve kişisel özellikler mobbing kurbanı olmaya sebebiyet veriyor? Cinsiyet özellikleri arasında farklılık var mıdır? gibi soruları araştıran bir çalışmada, kızlar ve erkekler arasında mağduriyet açısından cinsiyet ayrımı olmadığını, fakat erkek çocuklarının sayı ve sıklık bakımından daha fazla mobbing kurbanı olduğunu ifade etmiştir (Katzer vd., 2009). Ayrıca, olumsuz bir benlik imgesi, düşük benlik saygısı ile karakterizedir. Siber-mobbinge uğramış birçok kurban, internette yüksek riskli davranışlar sergilemekte ve bu nedenle çoğunlukla mobbing kurbanı olma yönündeki tehlikeli durumlara sık rastlamaktadır. Bu, örneğin radikal sağ tandanslı ideolojik gruplarda, porno veya cinsel sohbet odalarında, bazı bahis ve kumar içerikli internet platformlarında daha sık gerçekleşebilmektedir. Bu sitelerde kişiler yaş, görüntü vb. özelliklerini değiştirerek bulunabilmektedir. Bu durumu yasağın cazibesi olarak nitelendirmek de mümkündür. Ayrıca, bazı zamanlarda mobbing mağduru aynı zamanda da mobbing uygulayıcısı da olabilmektedir. Siber-

mobbing kurbanları ayrıca siber-mobbingciler de olabilmektedirler. Literatür bulguları genellikle siber-mobbing uygulayan bireylerin, önceden bir siber-mobbingi tecrübe ettiği yönünde bulgulara yer vermektedir (Kaschnitz, 2016).

Failler ve mağdurların yanı sıra, durumu şiddetlendirebilecek mobbing süreçlerine karışan başka kişiler de bulunmaktadır. Faillerin çoğu hala sosyal ağlarda farklı platformlara resim veya video yerleştirerek mobbinge destek veren yardımcılara sahiptirler. Ayrıca faaliyetlere ve sürekliliğin sağlanmasına katılan ve iletişimsel etkinlikler yoluyla yayan yardımcılar ve güçlendiriciler de bulunmaktadır. Savunucuların çoğu mağdur tarafındadır ve mağduru savunmak için destek vermektedir. En büyük grup, mobbing saldırılarını bilen ancak her iki tarafa da kendisini bağlı hissetmemek ve sadece öteki tarafa bakmakta olan pasif seyircilerdir (Morgenstern, 2012). Siber mobbingde, web 2.0'a er ya da geç aktif olarak katılan gençler, küresel olarak kontrol edilemeyen ve yarı-kamuya açık, çevrimiçi iletişimin çok olumsuz bir kaç yönüyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Hinduja ve Patchin 2008; Grimm, Rhein ve Clausen-Muradian 2008). Yapılan bazı araştırmalar tüm ergenlerin yaklaşık üçte birinin ya fail, ya da kurban ya da pasif izleyici olarak olarak siber-mobbingi deneyimlediğini ortaya çıkarmıştır (Pfetsch vd, 2011; Goodwin ve Fawzi, 2012; Marx, 2013).

4. SIBER-MOBBINGIN SONUÇLARI

Siber-mobbing sonuçları, oldukça farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Siber-mobbing kurbanlarının etkileri genellikle çok ciddi ve kalıcı olmaktadır. Siber-mobbinge bağlı zihinsel stres, mağdurun kendisinde anormalliklere yol açabilmektedir. Bunlar; ruh hali değişiklikleri, kaygı, çekilme gibi değişiklikler, çoğu kez psikosomatik şikayetlerin ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, okul dönemi çocukların ve ergenlerin okula gitmelerini veya evden ayrılmalarını önleyen sosyal izolasyona neden olabilmekte ya da çalışanların iş ortamlarına karşı sosyal izolasyona maruz kalması ile sonuçlanmaktadır. Mobbing durumunun varlığının devam etmesi ve tamamen kişinin kendini çevresinden izole etmesiyle, ebeveynlerin ve / veya iyi arkadaşların bile etkilenen kişilere artık erişimi olmazsa, kendine zarar verme davranışı intihar eylemlerine dahi dönüşebilmektedir. Dolayısıyla, siber-mobbing, yasal anlamda yalnızca ciddi bir suç değil, aynı zamanda yok edici etkilere de sahip olabilmektedir.

Siber-mobbing kurbanları sorunlarıyla yalnız kalmaktadırlar ve kendilerine inanılmayacağından korktukları için kimseye açılamamaktadırlar. Bu konuda konuşmamakta, hatta sırdaşları, aileleri ya da iyi arkadaşlarıyla bile iletişime geçmemektedirler. Araştırmalar, siber-mobbing kurbanlarının yalnızca %8'inin durumu değiştirmek için yakın çevrelerinden biriyle iletişime geçtiğini göstermektedir.

Siber-mobbingin sonuçları geleneksel mobbingden kısmen farklılık göstermektedir. Bu nedenle yeni oyunun kurallarına göre yeni mücadele yöntemleri belirlemek gerekmektedir. Siber-mobbinge dikkat çeken bir diğer önemli husus ise siber-mobbingde daha kişisel suçluların ortaya çıkmasıdır. Zorbalık bağımlısı birey geleneksel mobbing sırasında, meslektaşları veya okul arkadaşları arasından kendi toplumsal statüsünü vurgulamak için, o sırada olay yerindeki gruptan kendine destekçi bulmaya çalışırken, siber-mobbingde internetin gizliliği, artık tek başlarına bile olsa siber-mobbing uygulamayı mümkün kılmaktadır. Etkileyici hissetmek için, daha fazla suçluyu harekete geçirmek artık gerekli değildir. Özetle suçlu, geleneksel mobbingde olduğu gibi kendisinin yanında olacak taraftarlara ihtiyaç duymamaktadır. İnternette tek başına uygunsuz fotoğraf ve videolarla kurbanlarını pek çok yönden olumsuz etkileyebilmektedir (Gabler, 2013). Hakaretler ve tehditler internet üzerinden kamuoyuna açık hale gelmektedir. Etkilenenler artık saldırılardan kurtulma konusunda oldukça çaresiz durumdadır.

Günümüzde siber-mobbinge maruz kalan birey internette veya telefonda aşağılanan metinlerle günün her hangi bir saatinde ve her zaman etkilenebilmektedir. Kötü olan şey, bu mobbing türünün artık failleri ve mağdurları yakın çevrenin kişileri olmayabilir. Binlerce kilometre uzaklıktaki bir kişi cep telefonu yoluyla hiç tanımadığı bir kişiye siber-mobbing uygulayabilemtekdir. Ayrıca, etkilenenler genellikle ilk önce sahte hesaplarla açılmış resim ve profil bilgilerine inanabilmekte ve kendilerine mobbing uygulayan kişilerin aslında gerçek kimlikleri hakkında bilgileri olmamaktadır (Morgenstern, 2012). Zarar verici metinleri veya aşağılayıcı fotoğrafları internette yayınlandıktan sonra, kontrol etmek zordur. Bu tür içeriklerin silinmesi mümkün olmakla birlikte bir başkasının bu içeriği kaydetmesini ve ağın başka bir yerinde yayınlamasını engellemek oldukça güçtür. Bu nedenle, çeşitli profillerin silinmesinden sonra dahi internette çok sayıda görüntü vb. bulunmakta ve böylece her zaman yeni siber-mobbing saldırıları mümkün olmaktadır (Morgenstern, 2012).

SONUÇ

Siber-mobbinge karşı en önemli hususlardan biri siber-mobbingin proaktif bir şekilde önüne geçmeye çalışmaktır. Bu kapsamda sanal uygulmalar karşısında algılarımızı kontrol etmek ve yönetmek adına bireysel ve toplumsal eğitimin önemi büyüktür. Özellikle bu konuda insanları eğitmek için çeşitli farkındalık çalışmalarının yapılması önem arz etmektedir. Bu farkındalık çalışmaları kapsamında siber-mobbingin hayatımızda var olduğu ve sanal ortamlarda farklı şekillerde gelişebildiği hususları anlatılmalı, bu kapsamda siber-mobbingi oluşturabilecek potansiyel nedenlere karşı algıların açık tutulması ile bu mobbing uygulamalarının cezalandırılması gereken bir suç olduğunun ifade edilmesi gerekmektedir (Kaschnitz, 2016);

Siber mobbing mağdurları ile yapılan araştırmalar, mağdurların ciddiye alınma arzusu ve ciddi yardım almak için büyük istekleri olduğunu göstermektedir. Burada önemli olan nokta, mağdurların arkadaşlarının yanısıra çocuklarına yardım etmeye ve imajını olumlu bir görüntüye çevirmeye istekli ebeveynlerin de aktif desteğinin sağlanmasıdır (Kaschnitz, 2016). Siber-mobbing ve etkilerinin en aza indirilebilmesi adına okullarda bu konuyla ilgili kapsamlı bir eğitimin gerektiği de söylenebilir. Ayrıca, sadece çocukların ve ergenlerin değil, ebeveynlerin de gerektiğinde siber-mobbingin durdurulabileceği hakkında bilgi sahibi olmaları ve en uygun müdahale ve yardımı sağlayabilecek kurumların ve yardımcı sistemlerin bulunduğunu da bilmeleri gerekmektedir. İlave olarak, gizlilik de dahil olmak üzere siber-mobbing mağdurlarının endişelerini azaltmak için kendilerine güvenebilecekleri sırdaşlar belirlemeleri de önemli bir husustur. Bu önlemler siber-mobbing saldırılarının etkilerinin minimize edilmesi adına önemli katkılar sağlayacaktır.

Siber mobbingin en çok gerçekleştiği alan özellikle bireysel kullanıcı profili gerektiren sosyal paylaşım siteleri ve akıllı telefon uygulamalarıdır. Buradan hareketle hiçbir sosyal paylaşım sitesinin ya da akıllı telefon uygulamasının sahte hesap açılmasına olanak tanımaması başlangıç için iyi bir tedbir olarak ifade edilebilir (Gabler, 2013). Tüm kullanıcıların kendi kişisel bilgilerini kullanmasını sağlamak ve "takma ad – nick name" da dahil olmak üzere gerçek bilgi vermeyen hiç bir bilginin online ortamda sunulmaması sağlanmalıdır (Gabler, 2013). İlave olarak, siber-mobbing uygulamalarına yönelen tehditleri durdurabilmek adına "Kullanıcıyı Engelle" başlığı altında sibermobbing tehditlerini durduracak engelleme sistemlerinin tüm platformlar için kullanımda olması önemli bir husustur. Bununla birlikte, çocukların ve ergenlerin internet üzerindeki yanlış davranışa duyarlılığını arttırmak için önleyici tedbirler de alınması gerekmektedir. Genel olarak, öncelikle sosyal ağlarda gerçek bir gizlilik olmadığını açıkça belirtmek ve öğretmek gereklidir. Bunun için, bazı teknik parametrelerin açıklığa kavuşturulması gerekir ki pek çok genç kullanıcı bu bilgiyi asla bilmemektedir. Aslında hiçbir hesap gizli değildir, burada asıl nokta çok fazla teknik olmadan, basit bir açıklama yapmak potansiyel mağdurların kendilerini koruyabilmelerine katkı sağlayacaktır.

Siber mobbingin önlenmesi ve çözümüne yönelik tedbirler kapsamında diğer bir yöntem "internetin doğru kullanımına yönelik" bir eğitimden daha ziyade genel anlamda sanal taciz ve zorba uygulamalarının kötülüğüne yönelik farkındalık oluşturmak daha etkin bir çözüm sunacaktır. Çünkü, mobbing sorunu internet sorunu değil grup ve kişi dinamiğiyle alakalı bir sorundur. Buna göre, çalışma ortamlarında takım liderleri, okullarda sınıf başkanları ve doğal liderler ve ebeveynler de dahil, faillerin yanı sıra mağdurlarla bireysel çalışmalar yapılmasının da önemi büyüktür. Son olarak, sanal kullanıcıların siber-mobbinge maruz kalmaları durumunda, mobbing saldırısına maruz kalma kapsamında bir irtibat birimi oluşturulmasının ve en kısa sürede mağdura bu birimden yardımcı olunmasının, siber-mobbing sonrası oluşabilecek fiziksel ve ruhsal sorunları en aza indirmede sistematik bir çözüm olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Fawzi, N. (2009). Cyber-mobbing: ursachen und auswirkungen von mobbing im internet 37. 1. *Aufl.. Baden-Baden: Nomos, Ed. Fischer*.

Fellinger, H. (10 Şubat 2018). Cybermoobbing unD möGlIcHe präventIve lösunGsAnsätZe. *Handbuch für Jugendarbeit*, 79-84. Erişim Tarihi: 10.02.2018, https://www.spektrum.at.

Gabler, H. (2013). *Cyber-Mobbing in sozialen Netzwerken*. Philotec. 1-23.

Goodwin, B., & Fawzi, N. (2012). Cyberbullying-related behaviour and third-person effect. eYouth. Balancing between opportunities and risks. *Brussels: Peter Lang*, 163-180.

Grimm, P., & Clausen-Muradian, E. (2009). Cyber-mobbing–psychische gewalt via internet:„ja, beleidigungen, drohungen. So was halt."(Alba). *KJuG (54)*, (2), 33-37.

Grimm, P., Rhein, S., & Clausen-Muradian, E. (2008). Gewalt im web 2.0: der umgang jugendlicher mit gewalthaltigen inhalten und cyber-mobbing sowie die rechtliche einordnung der problematik, 1. *Aufl., Vistas*.

Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: an exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant behavior*, *29*(2), 129-156.

Hogh, A., Henriksson, M. E., & Burr, H. (2005). A 5-year follow-up study of aggression at work and psychological health. *International Journal of Behavioral Medicine*, *12*(4), 256-265.

Kaschnitz, S. (2016). Cybermobbing. virtuelle welten–reale gefahren. *Pädiatrie & Pädalogie (3)*, 117-120.

Katzer, C., & Fetchenhauer, D. (2007). Cyberbullying: aggression und sexuelle viktimisierung in chatrooms. *Gewaltprävention bei kindern und jugendlichen*, *1*, 123-137

Katzer, C., Fetchenhauer, D., & Belschak, F. (2009). Cyberbullying: Who are the victims? A comparison of victimization in internet chatrooms and victimization in school. *Journal of Media Psychology*, *21*(1), 25-36.

Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. *European journal of work and organizational psychology*, *5*(2), 165-184.

Marx, K. (2016). *Denn sie wissen nicht, was sie da reden? Diskriminierung im Cybermobbing-Diskurs als Impuls für eine sprachkritische Diskussion*. Institut für Deutsche Sprache, Bibliothek.

Marx, K. (2016). *Virtueller Rufmord-Offene Fragen aus linguistischer Perspektive*. Institut für Deutsche Sprache, Bibliothek.

Morgenstern, D. (2012). Cyber-mobbing: insbesondere bei jugendlichen an schulen und berufsschulen.

Paine, T. (2009). Virtual violence: protecting children from cyberbullying. *The Rights of Man, Vol.2*, 1-61

Pfetsch, J., Steffgen, G., Gollwitzer, M., & Ittel, A. (2011). Prevention of aggression in schools through a bystander intervention training. *International Journal of Developmental Science*, *5*(1-2), 139-149.

Rayner, C. (1997). The incidence of workplace bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, *7*(3), 199-208.

Sitzer, P., Marth, J., Kocik, C., & Müller, K. N. (2012). Cyberbullying bei schülerinnen und schülern/institut für interdisziplinäre konflikt-und gewaltforschung. *(IKG)*.

Tetik, S. (2010). Mobbing kavramı: birey ve örgütler açısından önemi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, *2010*(1), 81-89.

Tınaz, P. (2006). Mobbing: işyerinde psikolojik taciz. *Çalışma ve Toplum*, *3*, 11-22.